

Bartosz Jarosiński

Małe firmy w województwie świętokrzyskim jako przykład aktywności obywatelskiej w sferze zatrudnienia

---

Studia Politicae Universitatis Silesiensis 9, 227-240

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bartosz Jarosiński

Małe firmy w województwie świętokrzyskim jako przykład aktywności obywatelskiej w sferze zatrudnienia

Abstract: Small companies in the Świętokrzyskie Province as an example of civil initiative in employment

This paper presents the development of small and medium sized businesses in the Świętokrzyskie Province. Their development was a response to the rapidly deteriorating situation on the labour market and economic in the Świętokrzyskie Province, particularly in its northern part. As a result of the restructuring of heavy industry, which dominated the northern part of the province, many factories were forced to lay off. Then, many people have decided to open their own business. Only in the south, ie. “agricultural” part of the province, there was no significant variation in the structure and the scale of unemployment. This resulted from the settled agricultural character of these areas, and the fact that the economic base of this area has always been small companies.

Key words: small companies, civil initiative, unemployment, employment, own business

Początek przedsiębiorczości w byłym województwie kieleckim dały firmy rodzinne, które powstawały w ważniejszych ośrodkach przemysłowych, a przed wszystkim w takich miastach jak: Kielce, Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna, Starachowice czy Końskie, w których to ośrodkach miały miejsce zwolnienia masowe z przyczyn zakładów pracy.

Według opublikowanych przez J. Jarosińskiego szacunków w warunkach byłego województwa kieleckiego w następstwie zwolnień grupowych straciło pracę w zakładach przemysłu ciężkiego — głównie zbrojeniowego — około 120 tys. osób, a po powstaniu województwa świętokrzyskiego w latach

1999—2008 dalszych 80 tys. osób¹. Ponadto w różnej formie zwolnień pozagrupowych pracę straciło dalsze 50 tys., co oznaczało, że na rynek pracy trafiło w latach transformacji co najmniej 250 tys. zwolnionych z pracy.

W tej sytuacji ratunkiem dla osób, których znaczna część powróciła na wieś, było rozwijanie własnej małej i średniej przedsiębiorczości. Jak podaje M. Gębski, „na początku transformacji ten kierunek był ledwie odczuwalny, bowiem w roku 1990 powstało zaledwie ponad trzy tysiące nowych podmiotów, w 1991 roku było ich blisko sześć tysięcy, ale już w latach kolejnych ich wzrost był dynamiczny”². W roku 1993 w sporządzonej po raz pierwszy przez Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach statystyce wybranych problemów rynku pracy w byłym województwie kieleckim wykazano 45 347 podmiotów gospodarczych, a w 1998 roku już 64 947 podmiotów gospodarczych³. Ukształtowała się jednocześnie w tym okresie konkretna struktura podmiotów gospodarczych, która przez okres transformacji nie uległa zmianom. Aż 42,3% podmiotów prowadziło handel i naprawy, 11,3% — działalność produkcyjną, 11,0% funkcjonowało w budownictwie, 8,7% zarejestrowano w obsłudze nieruchomości i firm, a 8,0% — w transporcie, składowaniu i łączności.

Szanse na rozwój dostrzeżono w przemyśle materiałów budowlanych, w który zainwestował kapitał zagraniczny i wiele przedsiębiorstw tej branży stało się własnością znanych światowych producentów, na przykład Dyckerhof, Lafarge, Lhoist itp. Dostrzeżono również szanse dla przemysłu spożywczego. Do najważniejszych jego elementów zaliczono zakłady przetwórcze mięsa, mleka, drobiu oraz zakłady cukrownicze i piekarnie⁴. Wszystkie wymienione podmioty gospodarcze swoją działalność opierały na regionalnych zasobach naturalnych i żywnościowych, a te ostatnie dawały również szanse tutejszemu rolnictwu.

Rozwój gospodarczy województwa świętokrzyskiego uzależniony został od aktywności ekonomicznej ludności i jej zdolności do tworzenia nowych miejsc pracy. W latach 1999—2006 w warunkach województwa świętokrzyskiego jego aktywniejsi mieszkańcy zaczęli tworzyć dla siebie miejsca pracy, dzięki czemu wzrastała liczba podmiotów gospodarczych. Miało to zasadnicze znaczenie społeczne, zaczęto bowiem sobie uświadamiać fakt, że nie można „ogładać się na państwo”, lecz własną aktywnością należy roz-

---

¹ Szerzej: J. Jarosiński: *Region świętokrzyski — przyczyny braku zmian w strukturze społecznej*. W: *Współczesne problemy polityki społecznej i gospodarczej*. Red. A. Kozera. T. 1. Pińczów 2008.

² M. Gębski: *Polityka zatrudnienia i bezrobocia w województwie kieleckim w latach transformacji społeczno-gospodarczej 1989—1998*. Kielce 2007, s. 164.

³ Analizy i oceny sytuacji na rynku pracy w woj. kieleckim za lata 1993—1998.

⁴ S. Pastuszka: *Europejska polityka regionalna w województwie świętokrzyskim*. Kielce 2008, s. 122.

wiązywać swoje potrzeby ekonomiczne. Rozwój przedsiębiorczości w województwie świętokrzyskim na tle kraju w latach 1999—2006 przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Dynamika ilościowych zmian podmiotów gospodarczych
w kraju i województwie świętokrzyskim w latach 1999—2006

Województwa	Podmioty gospodarcze wg systemu REGON na 10 tys. mieszkańców			Spółki prawa handlowego na 10 tys. mieszkańców		
	1999 [= 100%]	2006	zmiana [%]	1999 [= 100%]	2006	Zmiana [%]
Polska	161	954	492,91	38	61	59,21
Dolnośląskie	169	1051	523,37	41	66	62,22
Kujawsko-pomorskie	137	905	563,00	29	45	56,60
Lubelskie	117	693	492,31	20	33	61,39
Lubuskie	169	1047	520,26	41	60	48,64
Łódzkie	141	940	566,19	26	44	66,67
Małopolskie	154	885	476,55	29	90	71,28
Mazowieckie	234	1179	403,42	81	123	53,17
Opolskie	249	891	258,55	26	43	63,60
Podkarpackie	211	671	218,61	15	28	86,58
Podlaskie	116	744	539,18	18	31	69,78
Pomorskie	189	1039	450,03	57	81	40,91
Śląskie	161	911	467,25	34	55	63,58
Świętokrzyskie	116	831	614,53	19	31	67,03
Warmińsko-mazurskie	140	780	458,34	22	36	59,64
Wielkopolskie	158	1023	547,88	38	61	60,53
Zachodniopomorskie	183	1237	577,44	43	66	53,63

Źródło: Raport o stanie sektora MSP w latach 2005—2006. Warszawa 2007, s. 173.

Rozwój gospodarczy województwa w latach 1999—2006 jest także efektem wzmożonej aktywności ekonomicznej mieszkańców, którzy utracenie miejsca pracy w zakładach o masowym zatrudnieniu odzyskali niejako w drodze rozwoju przedsiębiorczości, a w szczególności małej i średniej. Na przestrzeni lat 1999—2006 liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 10 tys. mieszkańców wzrosła w kraju o blisko 490%, podczas gdy w województwie świętokrzyskim o ponad 600%. Popra-

wiło to znacznie pozycję województwa w kraju, który z ostatniego miejsca w 1999 roku przesunął się na 12. pozycję w roku 2006. Podobnie odnotowano wzrost liczby spółek prawa handlowego.

W świetle danych zawartych w tabeli można by wnioskować o stałym wzroście liczby podmiotów gospodarczych na rynku województwa świętokrzyskiego. W dominujących działach aktywności gospodarczej zachowują one dość daleko posuniętą stabilizację i odporność na wahania koniunktury gospodarczej, stanowiąc w 2006 roku blisko 80% potencjału gospodarczego województwa⁵.

Problem pozostaje bardzo złożony, a jego istotę wyjaśnia inna klasyfikacja wprowadzona w 2005 roku, która porządkuje podmioty gospodarki narodowej według liczby pracujących. Klasyfikację tą prezentuje tabela 2.

Tabela 2

Podmioty gospodarki narodowej w woj. świętokrzyskim według liczby zatrudnionych w woj. świętokrzyskim w latach 2005—2008

Podmioty gospodarcze	Lata					
	2005		2006		2008	
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
Ogółem	104 416	100,0	106 312	100,0	108 399	100,0
Małe do 9 osób	99 439	95,2	101 265	95,2	103 153	95,2
Średnie 10—49 osób	4 045	3,9	4 111	4,0	4 298	4,0
Duże od 50 do 249 osób	803	0,8	808	0,7	826	0,7
Powyżej 249 osób	129	0,1	128	0,1	122	0,1

Źródło: *Analiza i ocena sytuacji na rynku pracy w woj. świętokrzyskim w 2005 roku*. Kielce 2006, s. 22; *Analiza i ocena sytuacji na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w 2006 roku*. Kielce 2007, s. 22. *Analiza i ocena sytuacji na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w 2006 roku*. Kielce 2009, s. 23.

Tabela 2 jednoznacznie wskazuje na to, że dominującą pozycję w gospodarce województwa zajęły firmy o liczebności do 9 osób, przeważnie placówki handlowe prowadzone przez rodziny lub krąg sąsiedzki. Nie mogą zadowolić oceny sprawozdawczej, że sektor prywatny obejmuje w 2008 roku ponad 95% ogółu podmiotów gospodarczych⁶. Te mikroprzedsiębiorstwa w województwie przejęły inicjatywę w łagodzeniu skutków bezrobo-

⁵ *Analiza i ocena sytuacji na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w 2006 roku* Kielce 2007, s. 20; W rocznikach statystycznych stwierdza się, że: „handel i naprawy obejmuje: handel hurtowy i detaliczny, naprawę pojazdów samochodowych i motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego”.

⁶ *Analiza i ocena sytuacji na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w 2006 roku*. Kielce 2007, s. 22.

cia w warunkach poważnego ograniczenia inwestycji publicznych, dając w efekcie masowe zatrudnienie.

W ocenach Państwowej Agencji Restrukturyzacji Przemysłu (PARP) do województw o niskim poziomie przedsiębiorczości zalicza się: podlaskie (5,6 firm i zakładów osób fizycznych na 1 tys. mieszkańców), świętokrzyskie (4,9), lubelskie (4,8), opolskie (4,7), i podkarpackie (4,3)⁷. Zauważalne są różnice statystyczne między danymi podawanymi przez Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach a PARP, który dodatkowo próbuje wprowadzać podział firm na aktywne i nieaktywne, co ilustruje tabela 3.

Tabela 3

Podmioty zarejestrowane w REGON w woj. świętokrzyskim według liczby pracowników w 2005 roku

Wielkość firm	Razem	0—9	10—49	50—249	>250
Świętokrzyskie	107 811	102 359	4 449	853	150
Udział regionu w Polsce (%)	2,9	2,9	2,8	2,8	2,7
Udział sektora prywatnego w regionie (%)	96,1	97,9	65,7	54,2	50,0
Udział sektora publicznego w regionie (%)	3,9	2,1	34,3	45,8	50,0
Własność zagraniczna udziału w regionie (%)	0,5	0,3	1,9	4,2	16,0

Źródło: *Raport o stanie sektora MSP w latach 2005—2006*. Warszawa 2007, s. 170.

Małe i średnie przedsiębiorstwa zatrudniają w kraju ponad 70% pracowników i 78,1% w województwo świętokrzyskim, które specjalizuje się w takich działach gospodarki jak: górnictwo, budownictwo, administracja publiczna, dostarczanie mediów, edukacja i ochrona zdrowia.

Na 1 tys. mieszkańców w 2005 roku były zarejestrowane 83 podmioty, co oznaczało 12. lokatę w kraju. Z kolei 14. miejsce w kraju zajął region pod względem udziału podmiotów gospodarczych z wkładem kapitału zagranicznego, których zarejestrowano 3,6 firmy na 10 tys. mieszkańców.

Według danych PARP, w 2005 roku w województwie świętokrzyskim zarejestrowanych było 107,8 tys. podmiotów gospodarczych, co stanowiło 2,9% podmiotów w skali kraju widniejących w rejestrze REGON. Zwraca uwagę fakt, że zaledwie 150 podmiotów to firmy zatrudniające ponad 250 osób.

Mimo takich danych statystycznych przedsiębiorczość w województwie świętokrzyskim w latach transformacji odgrywa decydującą rolę w rozwoju lokalnym, zapewniając w pierwszej kolejności jego mieszkańcom miejsca pracy niejako utracone w następstwie likwidacji bądź poważnego ograniczenia produkcji przemysłu ciężkiego, a przede wszystkim zbrojeniowego.

⁷ *Raport o stanie sektora MSP w latach 2005—2006*. Warszawa 2007, s. 170.

Między poszczególnymi powiatami województwa świętokrzyskiego wystąpiły znaczne różnice w rozwoju przedsiębiorstw, ale mimo to, wskazują one na rosnące zainteresowanie mieszkańców własnym miejscem pracy, gwarantującym egzystencję ekonomiczną i socjalną bez przysłowiowego „ogładania się na państwo”. Rozwój przedsiębiorstw w województwie świętokrzyskim w latach 1999—2006 przedstawia tabela 4.

Tabela 4

Podmioty gospodarki narodowej w woj. świętokrzyskim
w latach 1999—2006 według powiatów

Powiaty	Przedsiębiorstwo ogółem			Mikroprzedsiębiorstwa ogółem			
	1999 [= 100%]	2006	wzrost [%]	1999 [= 100%]	2006	wzrost [%]	mikro- przedsiębiorstwa w stosunku do ogółu 2006 [%]
Buski	4 089	5 397	+31,9	3 879	5 128	+32,1	95,0
Jędrzejowski	4 288	5 995	+39,8	4 051	5 730	+41,4	95,5
Kazimierski	1 044	1 443	+38,2	964	1 335	+38,4	92,5
Kielecki ziemski	8 842	12 165	+37,5	8 399	11 550	+37,5	94,9
Konecki	5 203	6 321	+21,4	4 939	5 986	+21,2	94,7
Opatowski	2 757	3 243	+17,6	2 594	3 049	+17,5	94,0
Ostrowiecki	7 454	10 706	+43,6	7 131	10 296	+44,3	96,1
Pińczowski	1 929	2 412	+25,0	1 818	2 282	+25,5	94,6
Sandomierski	4 751	6 189	+30,2	4 515	5 876	+30,1	94,9
Skarżyski	6 008	7 720	+28,4	5 784	7 401	+27,9	95,8
Starachowicki	5 805	7 014	+20,8	5 527	6 668	+20,6	95,0
Staszowski	3 967	5 060	+27,5	3 772	4 794	+27,0	94,7
Włoszczowski	2 130	3 153	+48,0	2 015	3 010	+49,3	95,4
Kielce miasto	22 845	29 494	+29,1	21 837	28 160	+28,9	95,4

Źródło: *Zmiany strukturalne grup podmiotów w gospodarce narodowej w woj. świętokrzyskim za lata 2005 i 2007*. Kielce 2005 i 2007, s. 11—14 oraz opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych woj. świętokrzyskiego za lata 1999—2006.

Z analizy prezentowanych danych statystycznych wynika ponadprzeciętna aktywność mieszkańców rolniczego powiatu włoszczowskiego, na którego terenie powstało aż 48% nowych podmiotów gospodarczych, oraz 43,6% w powiecie ostrowieckim⁸. Ten ostatni powiat jest zaliczany do problemo-

⁸ *Zmiany strukturalne grup podmiotów w gospodarce narodowej w woj. świętokrzyskim za lata 2005 i 2007*. Kielce 2005 i 2007, s. 11—14 oraz opracowanie autora na podstawie roczników statystycznych woj. świętokrzyskiego za lata 1999—2006.

wych obszarów posttransformacyjnych, związanych z ograniczeniem przemysłu hutniczego i rozdrobnieniem gospodarstw rolnych. Wysoką aktywność gospodarczą odnotowano na terenie rolniczych powiatów: jędrzejowskiego, kazimierskiego, kieleckiego ziemskiego, sandomierskiego i buskiego. Najślabszą aktywnością wykazały się powiaty uprzemysłowione, takie jak starachowicki oraz rolniczy powiat opatowski, które charakteryzowały się wysoką stopą bezrobocia.

Podobnie jak w przypadku przedsiębiorczości, także w zakresie organizacji mikroprzedsiębiorstw największą aktywnością wykazali się mieszkańcy rolniczego powiatu włoszczowskiego, przemysłowo-rolniczego powiatu ostrowieckiego oraz rolniczych powiatów: jędrzejowskiego, kazimierskiego, kieleckiego ziemskiego, buskiego i sandomierskiego. Do najślabszych pod względem aktywności zaliczyć należy powiaty: konecki, starachowicki i opatowski.

Coraz liczniejsi autorzy zajmujący się problematyką regionalną zwracają uwagę na dysproporcje w rozwoju gospodarczym wewnątrz województwa, a także dysproporcje w rozwoju poszczególnych gmin wewnątrz powiatów.

Między innymi Ewa Nowak i Iwona Kiniorska przeprowadziły ranking wszystkich jednostek administracyjnych w województwie świętokrzyskim za lata 2000—2006, zwracając uwagę na różnice w rozwoju poszczególnych gmin. Dobór cech zastosowany przez autorki podyktowany był dostępnością informacji statystycznych zamieszczonych w Banku Danych Regionalnych i w rocznikach statystycznych województwa świętokrzyskiego. W analizie autorki zwróciły uwagę na cechy opisujące różne aspekty gospodarki lokalnej: sytuację demograficzną gminy, charakter lokalnego rynku pracy oraz miejscową strukturę zatrudnienia. Uwzględniły takie cztery zmienne cechy diagnostyczne jak: przyrost naturalny na 100 mieszkańców, saldo migracji wewnętrznych na 100 mieszkańców, pracujący ogółem w stosunku do liczby ludności, liczba podmiotów gospodarczych według rejestru REGON na 100 mieszkańców.

Autorki celowo zdecydowały się uwzględnić udział zatrudnionych w stosunku do liczby ludności ogółem (zamiast stopy bezrobocia), gdyż ta zmienna — ich zdaniem — lepiej świadczy o potencjale rozwojowym gminy. Teoretycznie bowiem jest możliwa sytuacja, w której relatywnie niewielkiej liczbie bezrobotnych może towarzyszyć także względnie niewielka liczba zatrudnionych⁹. Liczba pracujących oraz liczba podmiotów gospodarczych świadczą o poziomie aktywności gospodarczej analizowanych gmin. Ponadto autorki

⁹ Poza tym na korzyść wybranej zmiennej opisującej sytuację na rynku pracy — zdaniem autorek — przemawiają pojawiające się co pewien czas wątpliwości związane ze statystyką liczby bezrobotnych, dotyczące dwóch sposobów jej prowadzenia (opartych na liczbie zarejestrowanych lub na metodologii BAEL).

w przypadku samorządów miejsko-gminnych przeprowadziły oddzielny ranking dla jednostek miejskich i ich otoczenia wiejskiego.

Z przeprowadzonej przez autorki analizy wynika, że dominującą pozycję gospodarczą w województwie świętokrzyskim zajmuje miasto Kielce, w którym funkcjonowało w latach 2003—2006 ponad 27,5% wszystkich podmiotów gospodarczych w regionie. We wspomnianym rankingu daje się zauważyć duże rozpiętości w rozwoju społeczno-gospodarczym wewnątrz poszczególnych powiatów. Na przykład w powiecie buskim rozpiętość w rankingu wynosi od 6. do 121. miejsca w regionie, w jędrzejowskim od 15. do 115. miejsca, w kazimierskim od 2. do 125. miejsca, kieleckim ziemskim od 7. do 103. miejsca, w koneckim od 10. do 122. miejsca, opatowskim od 9. do 120. miejsca, w ostrowieckim od 16. do 116. miejsca, w pińczowskim od 17. do 127. miejsca, sandomierskim od 3. do 118. miejsca, w skarżyskim od 21. do 97. miejsca, w starachowickim od 24. do 101. miejsca, w staszowskim od 11. do 117. miejsca oraz włoszczowskim od 5. do 124. miejsca¹⁰. Biorąc to pod uwagę, można sądzić, że w województwie świętokrzyskim występuje przestrzenne zróżnicowanie aktywności gospodarczej w układzie powiatowym i wewnątrzpowiatowym. Proces powstawania i likwidacji firm jest procesem charakterystycznym dla gospodarki rynkowej. W każdym powiecie zachodzą dynamiczne zmiany w przedsiębiorczości, co pozytywnie świadczy o poszukiwaniu przez mieszkańców pól aktywności gospodarczej. Problem ten ilustruje tabela 5, w której przedstawiam przyrosty i spadki podmiotów gospodarki narodowej wewnątrz powiatów.

W warunkach województwa świętokrzyskiego w latach 2003—2006 odnotowano powiaty, w których przeważały wzrosty podmiotów gospodarczych bądź ich spadki. Pozytywne zjawiska zauważono na terenie powiatów: buskiego (wzrost o 69 firm, spadek o 26), jędrzejowskiego (wzrost o 60, spadek o 20), kieleckiego ziemskiego (wzrost o 113, spadek o 43), sandomierskiego (wzrost o 255, spadek o 29), skarżyskiego (wzrost o 61, spadek o 61), ostrowieckiego (wzrost o 639, spadek o 27) oraz włoszczowskiego (wzrost o 198, spadek o 15)¹¹. W pozostałych powiatach w liczbie podmiotów gospodarczych odnotowano umiarkowane spadki z wyjątkiem powiatu koneckiego, na którego terenie zaznaczono likwidację 107 podmiotów, a powstanie zaledwie 4 nowych firm.

---

¹⁰ Opracowanie autora na podstawie E. Nowak, I. Kiniorska: *Przestrzenne zróżnicowanie potencjału demograficznego i przedsiębiorczości gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2000 i 2006 — podejście klasyfikacyjne*. W: *Rynek pracy w woj. świętokrzyskim*. Red. I. Ciosek [maszynopis z materiałów pokonferencyjnych].

¹¹ *Zmiany strukturalne grup podmiotów...*, s. 11—14 oraz opracowanie autora na podstawie roczników statystycznych woj. świętokrzyskiego za lata 2003—2006.

Tabela 5

Przestrzenne zróżnicowanie aktywności gospodarczej gmin woj. świętokrzyskiego w latach 2003—2006

Powiaty	Liczba przedsiębiorstw nowo otwartych(+) lub zlikwidowanych (-)*
1	2
Buski	Busko — M (+69), Busko — W (+17), Gnojno — W (+15), Nowy Korczyn — W (-26), Pacanów — W (-7), Solec Zdrój — (+29), Stopnica (+1), Tuczępy — W (+13), Wiślica —W (-18)
Jędrzejowski	Imielno — W (0), Jędrzejów — M (+1), Jędrzejów — W (-20), Małogoszcz — M (+58), Małogoszcz — W (+60), Nagłowice — W (+15), Oksa — W (+7), Sędziszów — M (+57), Sędziszów — W (+29), Słupia Jędrzejowska — W (32), Sobków — W (+58), Wodzisław — W (+42)
Kazimierski	Bejsce — W (-1), Czarnocin — W (-8), Kazimierza Wielka — M (+8), Kazimierza Wielka — W (-29), Opatowiec — W (-10), Skalbmierz —M (+2), Skalbmierz — W (-3)
Kielecki ziemski	Bieliny — W (-8), Bodzentyn — M (-8), Bodzentyn — W (-16), Chęciny — M (+4), Chęciny — W (-13), Chmielnik — M (-31), Chmielnik — W (+15), Daleszyce — W (+30), Górnio — W (+21), Łągów — W (+30), Łopuszno — W (+9), Masłów — W (+147), Miedziana Góra — W (+67), Mniów — W (-41), Morawica — W (+113), Nowa Słupia — W (+15), Piekoszków — W (+60), Pierzchnia — W (-17), Raków — W (-43), Sitkówka — Nowiny — W (+43), Strawczyn — W (+20), Zagnańsk — W (+57)
Kielce — miasto	Kielce — M (+937)
Konecki	Fałków — W (-29), Gowarczów — W (+4), Końskie — M (-107), Końskie — W (-15), Radoszyce — W (-54), Ruda Maleniecka — W (-17), Słupia Konecka — W (+1), Smyków — W (-20), Stąporków — M (-4), Stąporków — W (-10)
Opatowski	Bačkowice — W (-55), Iwaniska — W (-16), Lipnik — W (+2), Opatów — M (+9), Opatów — W (-6), Ożarów — M (-55), Ożarów — W (-35), Sadowie — W (0), Tarłów — W (-58), Wojciechowice — W (-23)
Ostrowiecki	Bałtów — W (-27), Bodzechów — W (+42), Ćmielów — M (+33), Ćmielów — W (+24), Kunów — M (+18), Kunów — W (+28), Ostrowiec Św. — M (+639), Waśniów — W (+12).
Pińczowski	Działoszyce — M (-5), Działoszyce — W (+7), Kije — W (-30), Michałów — W (+7), Pińczów — M (-13), Pińczów — W (-2), Złota — W (+12)
Sandomierski	Dwikozy — W (+14), Klimontów — W (-25), Koprzywnica — M (-8), Koprzywnica — W (-29), Łoniów — W (-0), Obrazów — W (-7) Samborzec — W (+54), Sandomierz — M (+255), Wilczyce — W (-8), Zawichost — M (+8), Zawichost — W (+2)
Skarżyski	Bliżyn — W (-46), Łączna — W (+9), Skarżysko-Kamienna — M (-45), Skarżysko Kościelne — W (+61), Suchedniów — M (+51), Suchedniów — W (+10)

cd. tab. 5

1	2
Starachowicki	Brody — W (+9), Mirzec — W (-45), Pawłów — W (-60), Starachowice — M (-121), Wąchock — M (-26), Wąchock — W (-26)
Staszowski	Bogoria — W (+1), Łubnice — W (+16), Oleśnica — W (-7), Osiek — M (+7), Osiek — W (+3), Połaniec — M (-10), Połaniec — W (+4), Rytwiany — W (+12), Staszów — M (-27), Staszów — W (-28), Szydłów — W (-5)
Włoszczowski	Kluczewsko — W (+25), Krasocin — W (+198), Moskorzew — W (-14), Radków — W (-1), Secemin — W (-15), Włoszczowa — M (-2), Włoszczowa — W (-10)

Objaśnienie: M — obszar miejski; W — obszar wiejski

Źródło: Opracowanie autora na podstawie E. Nowak, I. Kiniorska: *Przestrzenne zróżnicowanie potencjału demograficznego i przedsiębiorczości gmin województwa świętokrzyskiego w latach 2000 i 2006 — podejście klasyfikacyjne*. W: *Rynek pracy w woj. świętokrzyskim*. Red. I. Ciosek [maszynopis z materiałów pokonferencyjnych].

Województwo świętokrzyskie wykazało się wzmożoną aktywnością gospodarczą jego mieszkańców, którzy w latach 1999—2006, wobec niepewnej sytuacji gospodarczej w kraju i w województwie, zakładali małe firmy rodzinne, chcąc tym samym własnymi siłami rozwiązać swoje problemy ekonomiczne. Mimo trudnego pod względem gospodarczym otoczenia zewnętrznego firmy mikro okazały się sposobem rozwiązywania problemów zatrudnienia na własny koszt i na własną odpowiedzialność. Rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw na tle kraju przedstawia tabela 6.

Tabela 6

Przedsiębiorczość sektora małych i średnich przedsiębiorstw w województwie świętokrzyskim na tle kraju w 2005 roku

Firmy z regionu świętokrzyskiego	Przedsiębiorstwa			
	mikro	małe	średnie	duże
Udział w Polsce (%)	2,5	2,8	2,5	2,6
Firmy na 1 tys. mieszkańców	31	1	0	0
Firmy na 1 tys. mieszkańców, gdy Polska = 100	74	82	75	78
Pracujący na 1 tys. mieszkańców	66	20	30	33
Pracujący na 1 tys. mieszkańców, gdy Polska = 100	74	80	77	53
Pracujący na podmiot	2,11	21,12	107,73	579,73
Pracujący na podmiot, gdy Polska = 100	100	97	103	68
Wynagrodzenia brutto	1 192	1 464	2 234	2 662
Wynagrodzenia, gdy Polska = 100	80	82	91	90

Źródło: *Raport o stanie sektora MSP w latach 2005—2006*. Warszawa 2007, s. 173.

Średnia wielkość przedsiębiorstwa w województwie świętokrzyskim była zbliżona do średniej krajowej w firmach mikro i wynosiła 2,11 pracujących na podmiot. Małe firmy regionu zatrudniały przeciętnie 21,12 pracujących na podmiot, co stanowiło około 3% mniej od średniej krajowej. Firmy średnie zatrudniały około 3% więcej od średniej krajowej, a firmy duże mające powyżej 250 pracowników zatrudniały aż o 32% mniej niż wynosi średnia krajowa. Z danych przedstawionych przez PARP wynika, że sektor MSP daje w województwie świętokrzyskim zatrudnienie dla około 488 tys. osób¹². Wyłączając zatrudnionych w rolnictwie w 1989 roku w warunkach byłego województwa kieleckiego, oznacza to, że sektor ten wypracował o około 136 tys. więcej niż w początkach okresu transformacji¹³. Transformacja z jednej strony odsłoniła złożoność problemów związanych z socjalnym zatrudnieniem i funkcjonowaniem przemysłu zbrojeniowego, a z drugiej strony wyzwoliła przedsiębiorczość i energię społeczną, aby utracone miejsca pracy lub ich brak w firmach zastąpić przez organizowanie własnych miejsc zatrudnienia i rozwiązać tym samym swoje problemy.

Średnia wielkość MSP w województwie świętokrzyskim wynosi 2,11 pracującego na podmiot gospodarczy i nieznacznie odbiega od takich województw, jak: podkarpackie (2,3 osoby na podmiot), warmińsko-mazurskie (2,25), wielkopolskie i lubelskie (2,2), a pozostaje na poziomie województw: lubelskiego, śląskiego, podlaskiego i kujawsko-pomorskiego.

Przychody sektora MSP w województwie świętokrzyskim w tys. zł na podmiot pozostają bardzo zróżnicowane w zależności od wielkości firm. Na przykład w grupie firm zatrudniających do 9 osób w skali kraju województwo zajmuje 7. miejsce; w grupie firm zatrudniających 10—49 osób plasuje się dopiero na 15. miejscu, wyprzedzając jedynie województwo zachodniopomorskie; w grupie firm, w których pracuje 50—249 osób pod względem przychodowości ustępuje jedynie województwu mazowieckiemu, mając jednak przychody dwukrotnie mniejsze. Jednak pod względem wydajności pracy w tym sektorze województwo świętokrzyskie wyprzedza w skali kraju tylko województwa: podkarpackie, lubelskie, kujawsko-pomorskie i warmińsko-mazurskie.

MSP generują około 45% nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw w skali kraju. W przekroju województw małe i średnie firmy inwestowały od 38% na Dolnym Śląsku do około 54% na Pomorzu nakładów w skali regionu. Udział mikrofirm w nakładach inwestycyjnych w kraju wynosił średnio 13%, a małych firm we wszystkich regionach ogniskował się wokół 10%. Sektor

¹² Obliczenia autora na podstawie: *Raport o stanie sektora MASP za lata 2005—2006*. Warszawa 2007, s. 170—176.

¹³ Obliczenia autora na podstawie: *ibidem* oraz mps pracy doktorskiej M. Gębskiego: *Polityka zatrudnienia i problematyka bezrobocia w woj. kieleckim w warunkach transformacji społeczno-gospodarczej w latach 1989—1998*. Kielce 2007, s. 220.

mikroprzedsiębiorstw przyczynił się najbardziej do nakładów inwestycyjnych swojego województwa w świętokrzyskim, inwestując w 25% przedsięwzięć oraz około 18% w regionie podkarpackim, najmniejsze znaczenie miał natomiast w inwestycjach województwa kujawsko-pomorskiego — około 8%. Nakłady inwestycyjne w przeliczeniu na 1 zatrudnionego w 2004 roku były najwyższe w województwie świętokrzyskim i wyniosły 6,7 tys. przy średniej dla kraju około 4,8 tys. zł.

Inwestycje realizowane przez sektor publiczny stanowiły w roku 2004 około 13% nakładów inwestycyjnych sektora MSP w województwie zachodniopomorskim oraz 12% w województwach śląskim i lubuskim. Większość województw w sektorze publicznym inwestowała nieznacznie powyżej 10%, około 7% inwestycji zaś wygenerował sektor publiczny w województwach: świętokrzyskim, lubelskim i łódzkim¹⁴.

Istotną przyczyną ograniczającą aktywność firm sektora MSP jest ich otoczenie zewnętrzne i problemy posttransformacyjne województwa świętokrzyskiego. Należy do nich zaliczyć kontrasty w dochodach samorządów terytorialnych oraz ukryte bezrobocie na wsi.

Już w 2000 roku, a więc w początkach istnienia województwa świętokrzyskiego, zaznaczyły się wyraźne kontrasty w dochodach samorządów terytorialnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca. I tak na przykład miasto Kielce jako powiat grodzki miało dochody przekraczające 760 zł na 1 mieszkańca, a powiat kazimierski tylko ponad 358 zł, czyli ponad dwukrotnie mniej. Najbardziej zamożne okazały się gminy przemysłowe, posiadające potencjał gospodarczy na skalę krajową w produkcji materiałów budowlanych, jak Sitkówka Nowiny (2 439 zł dochodu na 1 mieszkańca) i Ożarów (1 173,6 zł), natomiast na drugim biegunie lokalnego ubóstwa znalazły się takie gminy wiejskie, jak Słupia Konecka (156,5 zł), Pawłów (160,8 zł), Bieliny (161,3 zł)¹⁵. Wskazuje to na istnienie dramatycznych kontrastów w dochodach przypadających na 1 mieszkańca najbogatszej gminy Sitkówka Nowiny i najbiedniejszej gminy, takiej jak Słupia Konecka, gdzie wynosiły one 1 558%, co dla społeczeństwa jest trudne do zaakceptowania.

Przeciętny przychód przypadający na 1 mieszkańca w 2000 roku wyniósł 518,89 zł, a w roku 2006 wzrósł do poziomu 698,44 zł, czyli o 34,5%¹⁶. Mimo to kontrasty w dochodach nadal utrzymują się w podobnych proporcjach, wskutek czego aktywność małych firm musi pozostać ograniczona terytorialnie.

Kolejną ważną kwestią socjalną i ekonomiczną są aktualne problemy wsi świętokrzyskiej. W województwie dominuje przede wszystkim struktura

¹⁴ *Raport o stanie sektora MSP w latach 2004—2005*. Warszawa 2006, s. 31.

¹⁵ A. Grałak: *Ograniczenia zdolności konkurencyjnej regionu świętokrzyskiego*. „Prace Instytutu Geografii Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach” 2003, nr 10, s. 114.

¹⁶ *Rocznik statystyczny woj. świętokrzyskiego 2006*. Kielce 2007.

rozdrobionych gruntów i gospodarstw. Tylko 4,8% gospodarstw przekracza powierzchnię 10 ha. Ponadto ten obszar gospodarczy cechuje duże zróżnicowanie jakości gleb. Występują tu gleby I, II, III, IV oraz V klasy, co ma znaczenie dla gospodarki województwa. Gleby najwyższej jakości przeważają w południowej oraz wschodniej części województwa, z kolei najslabsze znajdują się w części północnej¹⁷.

Gdyby przyjąć odpowiadający standardom Unii Europejskiej poziom zatrudnienia w rolnictwie 7%, to w rolnictwie polskim znalazłoby zatrudnienie ponad 1 mln mieszkańców wsi zamiast dotychczas zatrudnionych ponad 4,6 mln osób. Wówczas rzeczywista stopa bezrobocia mogłaby wynieść nawet 35,5% w warunkach pełnej konkurencyjności polskiego rolnictwa. Dla województwa świętokrzyskiego dotychczasowe zatrudnienie na poziomie ponad 290 tys. osób i 48,9% ogółu zatrudnionych jest nie do utrzymania i należy spodziewać się, że pracę na wsi znajdzie tylko 41,6 tys. osób, a rzeczywista stopa bezrobocia w warunkach unijnej konkurencyjności w rolnictwie może osiągnąć poziom 53,1% ogółu bezrobotnych w województwie przy braku programów osłonowych i rozwojowych¹⁸.

Z badań przeprowadzonych w II połowie 2007 roku wynika, że 70% mieszkańców województwa świętokrzyskiego jest zadowolonych ze swojego życia. Najwięcej satysfakcji dostarcza rodzina i życie towarzyskie, a przede wszystkim dzieci. 78% deklaruje zadowolenie ze swojego miejsca zamieszkania, a 68% — z warunków mieszkaniowych. Jednak na tym tle znacznie mniej entuzjastycznie wyglądają oceny ekonomicznego wymiaru życia — z materialnych warunków życia zadowolonych jest 35% badanych, a ze swoich zarobków już tylko 20%.

Jak podaje „Gazeta Wyborcza” w wydaniu lokalnym, „w pięciostopniowej skali satysfakcji średnia dla mieszkańców regionu to 3,58 i jest ona niższa od średniej krajowej, która wynosi 3,67. Wynika to z nieco mniejszego zadowolenia z takich aspektów egzystencji, jak sytuacja finansowa i warunki życia, wykształcenie i kwalifikacje, praca zawodowa, perspektywy na przyszłość oraz nieco gorszych ocen stanu zdrowia”¹⁹.

W tej sytuacji z przyczyn ekonomicznych i socjalnych działalność sektora MSP musi ograniczać się terytorialnie i stale dostosowywać do możliwości gospodarczych ludności konkretnych gmin i powiatów. Sektor MSP potrafił w istotnym stopniu złagodzić poważne napięcia społeczne wojewódz-

¹⁷ Szerzej: B. Jarosiński: *Dylematy socjalne mieszkańców wsi na przykładzie regionu świętokrzyskiego*, W: *Profesjonalna praca socjalna. Regulacje prawne. Doświadczenia. Kierunki zmian*. Kielce 2008.

¹⁸ I. Frenkiel: *Ludność, bezrobocie i zatrudnienie na wsi*. Red. E. Trafiałek. Warszawa 2003, tab. 4.

¹⁹ M. Sztandera: *Jak się żyje w województwie świętokrzyskim*. „Gazeta Wyborcza”, dodatek Kielce, 25.09.2008.

stwa świętokrzyskiego, związane z wysokim bezrobociem, dzięki rozwojowi przedsiębiorczości. Jednocześnie sektor MSP, mimo rozmaitych trudności, zajął w gospodarce regionu ważne miejsce nie tylko jako sektor generujący nowe miejsca pracy, ale sektor, od którego prawie w 80% zależy oblicze gospodarcze ziemi świętokrzyskiej.

Za bariery w rozwoju tego sektora gospodarki, oprócz ciągle wymienianych wad systemu prawnego i fiskalizmu, przedsiębiorcy uznają ograniczony popyt na produkty i usługi, wynikający z sytuacji materialnej najbliższego otoczenia. W przypadku mikroprzedsiębiorstwa 72%, a w przypadku firm zatrudniających powyżej 5 osób — 82% menedżerów stwierdziło, że firmy zatrudniłyby nowych pracowników, gdyby popyt na jej produkty i usługi zwiększył się²⁰. Czynnikiem bardzo mocno ograniczającym gotowość pracodawców do zwiększenia zatrudnienia nowych pracowników pozostają wysokie koszty ubezpieczeń pracowniczych, a wysokość płacy minimalnej okazuje się nieistotną barierą.

---

²⁰ M. Kabaj: *Ekonomia tworzenia i likwidacji miejsc pracy. Dezaktywizacja Polski?* Warszawa 2005, s. 167; szerzej: *Współczesne problemy polityki społecznej i gospodarczej*. Red. A. Kozera. T. 2. Pińczów 2010; Ł. Kozera: *Życie w ubóstwie*. Pińczów 2010; E. Trafiałek: *O nowy model pracy socjalnej*. „Praca Socjalna” 2007, nr 3.